

35 lat Ruchu Czystszej Produkcji w Polsce

Sprzeczne z pozoru interesy przemysłu i środowiska można pogodzić. Dowiodły tego firmy, które w swoich strategiach rozwoju uwzględniają aspekty środowiskowe. W dostosowaniu działalności biznesowej do ekologicznych wymagań pomaga przedsiębiorcom Stowarzyszenie Polski Ruch Czystszej Produkcji, zrzeszone w Federacji Stowarzyszeń Naukowo-Technicznych NOT.

Pionierski ruch powstał w Polsce 35 lat temu i zyskał wielu sojuszników. Jesienią 1989 r. podczas seminarium UNEP (ang. United Nations Environment Programme), które zorganizowano w Warszawie pod hasłem „Przemysł i środowisko”, ogłoszono powstanie nowego, ONZ-owskiego programu o nazwie Cleaner Production (CP). Miał on zachęcać przedsiębiorców, aby na zasadach dobrowolności kładli większy nacisk na zapobieganie marnotrawstwu surowców, w tym wody, energii i materiałów oraz powstawaniu zanieczyszczeń u źródeł. Był to pierwszy krajowy program zajmujący się Czystszą Produkcją (CP) z jasno zdefiniowaną strategią, ogłoszoną w tym czasie przez ONZ.

Propagowaniem tej idei zajmował się przez pierwszych kilka lat Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, a później Stowarzyszenie Polski Ruch Czystszej Produkcji, które od 1999 r. działa na rzecz ochrony środowiska w przedsiębiorstwach i innych organizacjach. Jest to zrzeszenie, które ma na celu inicjowanie, rozwijanie i propagowanie działań sprzyjających wprowadzaniu zasad czystszej produkcji i budowania poparcia dla zrównoważonego rozwoju.

– *Zapobieganie zanieczyszczeniom u źródła ich powstawania i marnotrawstwu zasobów jest kluczową zasadą racjonalnego postępowania, które przynosi korzyści ekonomiczne firmom, a ekologiczne całemu społeczeństwu* – przekonuje dr inż. Michał Jan Cichy, prezes Stowarzyszenia Polski Ruch Czystszej Produkcji. – *Namawiamy producentów do podejmowania zalecanych przez ONZ inicjatyw i odpowiedzialnej przedsiębiorczości, która zapobiega degradacji środowiska naturalnego. Dla przykładu, korzystanie z odnawialnych źródeł energii wpływa na zmniejszenie wydobycie węgla. Zamiast oczyszczać spaliny można wymienić paliwo, z kolei w produkcji wyrobów wykorzystywać materiały i surowce, które minimalizują ilość odpadów, albo w ogóle ich nie wytwarzają. Pokazujemy jakimi metodami można poprawiać wpływ firm na środowisko, bo to jest dla nich opłacalne nie tylko ze względów wizerunkowych, ale także dzięki oszczędnościom. Mniejsze*

zużycie wody, czy emisji gazów cieplarnianych do atmosfery to przecież niższe opłaty środowiskowe, albo ich brak, co wpływa na konkretne zyski dla przedsiębiorców.

POŁĄCZENIE TEORII Z PRAKTYKĄ

Polski Ruch Czystszej Produkcji zanim jeszcze przekształcił się w organizację stowarzyszeniową szybko zaczął zyskiwać sojuszników. Otrzymał wsparcie finansowe ze strony Rządu Królestwa Norwegii oraz poparcie ze strony polskiej Federacji Stowarzyszeń Naukowo-Technicznych NOT, której do dziś jest członkiem. Wspólnie z norweską federacją inżynierów NIF, jako polski NIF-NOT Cleaner Production Programme, rozpoczął realizację wyjątkowych i bardzo praktycznych działań edukacyjnych skierowanych do przedsiębiorców, zwanych Szkołami Czystszej Produkcji.

Z czasem szkoły zmieniły nazwę na Akademię CP, której działalność łączy teorię z praktyką. Oprócz zajęć teoretycznych, w firmach uczestniczących w szkoleniu prowadzone są przeglądy środowiskowe. Przy udziale ekspertów dokonuje się wyboru pilotażowego lub demonstracyjnego projektu zgodnego z zasadami CP oraz pomaga w jego wdrożeniu i osiągnięciu korzyści: środowiskowych, ekonomicznych i społecznych. Absol-

wenci Akademii CP otrzymują dyplomy Ekspertów Czystszej Produkcji i często dołączają do grona współpracowników, wykładowców, konsultantów podczas kolejnych edycji kształcenia, zgodnie z zasadą *train-the-trainers*.

PIONIERZY W ZARZĄDZANIU ŚRODOWISKOWYM

– *Norweskie wsparcie finansowe przełożyło się na dużą skalę działalności Ruchu CP* – informował prezes M.J. Cichy, podczas posiedzenia Kapituły Polskiego Rejestru Czystszej Produkcji i Odpowiedzialnej Przedsiębiorczości, które odbyło się 18 września w Ministerstwie Klimatu i Środowiska. – *W pierwszych latach jego istnienia odbywało się po kilka Szkół CP każdego roku, zwykle dla grupy liczącej kilkanaście lub nawet ponad dwadzieścia firm. Po ustaniu finansowania norweskiego przez długie lata korzystaliśmy z dofinansowań Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, a obecnie utrzymujemy się głównie ze środków własnych, co jednak przełożyło się niestety, na mniejszą niż wcześniej skalę działań.*

Powstanie Ruchu CP zostało docenione przez polskie władze państwowe. W 1993 r. podpisano dwa ważne dokumenty. Pierwszy to „List intencyjny

w sprawie współdziałania w zakresie Czystszej Produkcji – nowej strategii Zarządzania Środowiskiem Naturalnym”, podpisany przez ówczesnego Ministra Przemysłu i Handlu oraz Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa. Dokument ten zalecał stosowanie CP jako jednego z narzędzi restrukturyzacji przedsiębiorstw. Udzielał też priorytetu działaniom w zakresie szkolenia, rozpowszechniania i wdrażania CP w przemyśle oraz popierał działania programu CP NIF-NOT w tym zakresie. Dla zapewnienia kontynuacji tych działań oraz nadania Ruchowi CP formalnego charakteru wydano drugi dokument, to jest wspólną Deklarację Czystszej Produkcji, w której zapisano zobowiązania ze strony firm oraz resortów gospodarki i środowiska

– *Wszystkie firmy, a także instytucje przystępujące do Polskiego Ruchu CP podpisywały tę deklarację – przypominał prezes. – Polska inicjatywa spодobała się w ONZ, dzięki czemu UNEP, zainspirowany naszymi doświadczeniami, wydał w 1998 r. własną Międzynarodową Deklarację Czystszej Produkcji. Podpisywały ją przez wiele lat firmy oraz instytucje na całym świecie, jak również rządy narodowe. Deklarację tę podpisał także Rząd RP, a konkretnie Minister Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa, podczas seminarium UNEP w Nairobi, 5 lutego 1999 r.*

Deklaracja UNEP wkrótce zastąpiła deklarację polską. Warto przy tym wspomnieć, że w Polsce pierwsze ponad sto firm podpisało Międzynarodową Deklarację CP UNEP podczas uroczystego spotkania w Sali kolumnowej Sejmu RP, 28 października 1999 r. Działalność Polskiego Ruchu CP była doceniana także poza granicami naszego kraju. W 1995 r. OECD uznało polski program CP jako wzorcowy dla krajów Europy Środkowej i Wschodniej. W 1998 r. profesor Zygfryd Nowak, twórca Ruchu Czystej Produkcji, odebrał nagrodę „Gloбал 500”, nadawaną przez ONZ (do 2003 r.) dla osób i organizacji z całego świata za szczególne osiągnięcia na rzecz ochrony środowiska.

CERTYFIKATY CZYSTSZEJ PRODUKCJI

Przełomowym momentem w działalności pionierskiego ruchu było wprowadzenie Świadectwa Czystszej Produkcji, certyfikatu potwierdzającego, że dana firma lub instytucja realizuje strategię CP. Takie świadectwo nadawane jest od

1996 r. Sześć lat później powstał Polski Rejestr Czystszej Produkcji i Odpowiedzialnej Przedsiębiorczości. Jest to ogólnopolski, dostępny publicznie wykaz firm oraz innych instytucji wyróżniających się realizacją strategii Czystszej Produkcji.

Rejestr jest nadzorowany przez Kapitułę, której przewodniczącym jest obecnie wiceminister Klimatu i Środowiska, a patronami Ministerstwo Rozwoju i Technologii, Główny Inspektor Ochrony Środowiska oraz Prezes Stowarzyszenia Polski Ruch Czystszej Produkcji. Aby znaleźć się w tym rejestrze, należy nie tylko wyróżniać się w zakresie realizacji strategii CP, ale także wykazać się działalnością prospołeczną, a więc w szerszym niż proekologicznym zakresie społecznej odpowiedzialności.

– *Posiadanie przez firmę lub instytucję Świadectwa CP, a także wpis w Polskim Rejestrze CP i OP to nie tylko duży prestiż, ale także wymierne korzyści – podkreślała Agnieszka Tomaszewska, pełnomocnik ds. systemu zarządzania środowiskowego w MKiŚ. – Dla przykładu, od 2018 r. wpis w rejestrach znalazł się wśród kryteriów jakościowych dotyczących wnioskowania o pomoc publiczną na nowe inwestycje w specjalnych strefach ekonomicznych. Dzięki posiadaniu wpisu w jednym z rejestrów można uzyskać punkt we wniosku o zwolnienia podatkowe na nowe inwestycje w kategorii „Prowadzenie działalności gospodarczej o niskim negatywnym wpływie na środowisko”. Tak konkretna, mierzalna korzyść bez wątpienia zwiększyła dodatkowo zainteresowanie firm Czystszą Produkcją i przyczyniła się do jej popularyzacji.*

W czasie posiedzenia 18 września, Kapituła zatwierdziła w bieżącej edycji rejestrację 21 firm, w tym 1 nowej – „AMAR Cendrowscy” s.c., której przedstawicielka zaprezentowała dokonania ekologiczne i społeczne swojej firmy.

Posiedzenie Kapituły miało charakter hybrydowy, w którym część osób brała

udział osobiście, a część zdalnie. W obradach oprócz organizatorów spotkania i przedstawicieli m.in. Ministerstwa Klimatu i Środowiska, Ministerstwa Rozwoju i Technologii, Państwowej Inspekcji Pracy, Głównej Inspekcji Sanitarnej, FSNT-NOT, uczestniczył pierwszy zastępca przewodniczącego Kapituły, Sławomir Mazurek, doradca prezydenta RP, przewodniczący Rady ds. Środowiska, Energii i Zasobów Naturalnych oraz minister Piotr Otawski, generalny dyrektor ochrony środowiska.

– *Akademia Czystszej Produkcji przygotowując firmę do uzyskania świadectwa poprzedzającego wpis do rejestru pomaga przedsiębiorcom w tworzeniu modeli biznesowych zgodnych z wyzwaniami gospodarki o obiegu zamkniętym – wskazywał w swej wypowiedzi Sławomir Mazurek, doradca prezydenta RP. – Zarówno GOZ jak i Czysta Produkcja mają wspólny mianownik zobowiązujący do wdrożenia rozwiązań ograniczających negatywny wpływ na środowisko. Od tej idei nie ma już odwrotu, która będzie konsekwentnie egzekwowana przez uprawniane do instytucje krajowe i unijne. Takie działania chronią środowisko naturalne przed degradacją, ale przynoszą też korzyści przedsiębiorcom.*

Wśród działań zaproponowanych w przyjętym w 2019 r. przez rząd dokumencie dotyczącym transformacji w kierunku GOZ, wymieniono m.in. możliwość wprowadzenia ulg sprawozdawczych i kontrolnych dla podmiotów wpisanych do Polskiego Rejestru Czystszej Produkcji i Odpowiedzialnej Przedsiębiorczości. To z pewnością wszystkim producentom bardzo się opłaca.

JUBILEUSZ RUCHU CP

Posiedzenie Kapituły odbyło się w wyjątkowym czasie, bo niemal równe 35 lat od utworzenia przez Program ds. Ochrony Środowiska ONZ (UNEP), światowego Ruchu „Czystszej Produkcji”, którego inauguracja odbyła się właśnie we wrześniu 1989 r. w Warszawie. Jubileuszowa konferencja ruchu, który z każdym rokiem zyskuje nowych sojuszników, podsumowująca efekty 35 lat działalności odbędzie się 25 listopada w Ministerstwie Klimatu i Środowiska.

Dotarcie z ideą Czystszej Produkcji, przez te wszystkie lata, do dużej liczby firm i osób, działających wspólnie na rzecz poprawy stanu środowiska i ochrony zasobów naturalnych oraz lepszej jakości życia, jest największą wartością tego ruchu.

Jolanta Czudak